

Kobiety w cyberprzestrzeni czyli wirtualny feminizm

Joanna Róg

Szeroko rozumiane pojęcie społeczeństwa informacyjnego zawiera w sobie wiele aspektów, które dotyczą również zmian w życiu społecznym. Zachodzące zmiany związane są z rozwojem technologii, a przede wszystkim z rozwojem Internetu. Dzięki temu pewnej transformacji ulega znaczenie roli kobiety we współczesnym społeczeństwie. Feminizm staje się sposobem wyrażenia jednostkowej tożsamości każdej kobiety, która umiejętnie potrafi wykorzystać nowe technologie w swoim życiu aby nadać mu inną, przede wszystkim lepszą jakość.

Feminizm jako pojęcie jest odbierany dwuznacznie. Z jednej strony wiąże się z obrazem w ludzkiej świadomości, przedstawiającym zagorzałe wojowniczkę walczącą o swoje prawa, które publicznie pała swoje staniki. Z drugiej zaś strony kreuje się współcześnie obraz kobiety, feministki, która dzięki temu, że kobietą jest, stara się wykorzystać ten fakt w pełni, zarówno w życiu prywatnym jak i zawodowym.

Na przełomie wieków różnie kształtowały się poglądy dotyczące kobiet, a także poglądy samych kobiet na temat otaczającego ich świata. Sama idea feminizmu zrodziła się dzięki wielu działaniom podejmowanym przez kobiety. Należy tutaj uwzględnić społeczne ruchy kobiet, które to z kolei zawdzięczają swoje istnienie pojedynczym osobom. One to poprzez pierwotnie jednostkowe działania stworzyły podstawy do rozwoju tych ruchów. Działania feministek miały na celu przede wszystkim poprawę sytuacji życiowej kobiet oraz ich statusu [7: s. 214].

Trudno jest określić feminizm przez jedną definicję, a to przede wszystkim ze względu na różnorodność jego przejawy w historii ludzkości. Obraz kobiet kształtował się stopniowo dzięki czynnikom głównie kulturowo-społecznym. Ludzie stworzyli określony wizerunek kobiety oraz możliwości jej funkcjonowania w danym fragmencie rzeczywistości społecznej.

Próbując zrozumieć znaczenie feminizmu należy uwzględnić również fakt, że obecna pozycja kobiety nie jest zadowalająca. Aby zostało to zmienione trzeba podjąć szerokie działania związane ze zmianą sytuacji kobiet, nie tylko na wąskich szczeblach, ale również poprzez działania w sferze politycznej [4: s. 135]. Obecnie termin

ten stosuje się w celu określenia „różnorodnych ideologii, ruchów i działań społecznych, koncepcji teoretycznych, których przedmiotem jest sytuacja i pozycja kobiet w społeczeństwie” [7: s. 213].

Feminizm to także ukazanie wyraźnego podziału pomiędzy płciami, ukazanie nierówności między nimi zarówno w życiu prywatnym jak i zawodowym. Kobiety przez długi okres czasu były traktowane jako orędowniczki domowego ogniska i tutaj też kumulowały się ich główne obowiązki. Dopiero, gdy zaczęły pracować zawodowo i podejmować wyzwania dotychczas będące domeną mężczyzn, zaczęto postrzegać je w odmienny sposób. Nasiliły się obowiązki, jednakże nie zmieniło się tradycyjne rozumienie obowiązków kobiety i mężczyzny, a konkretnie ról jakie w zmieniającej się sytuacji należy pełnić, co z kolei stanowi o tym, że nowe funkcje powinny być podstawą do zmiany świadomości w społeczeństwie [8: s. 220].

K. Ślęczka [6, s. 29] ujmuje społeczeństwo jako pewną sieć związków i zależności, która jest tworzona zarówno przez kobiety jak i mężczyzn. Sieć ta ma charakter wielowymiarowy, działania tutaj aktywizowane są przede wszystkim przez mężczyzn, natomiast kobiety „żyją w okach tej sieci”, nie istnieją jako odrębne elementy tworzące społeczeństwo, ale są czymś w rodzaju wypełnienia życia społecznego, od mężczyzn zależne i dzięki nim funkcjonujące. Jednocześnie autor podkreśla, że sieć ta nie istniałaby bez kobiet, a raczej bez pełnionych przez nie ról. To właśnie kobiety podtrzymują tych, co sieć bezpośrednio tworzą, ale nie mają one wpływu na działania społeczne.

Obecnie ta wyraźna różnica zdaje się tracić swoje znaczenie, ponieważ zmieniają się czynniki kreujące życie społeczne. Rozwój technologii i nauki pozwolił na funkcjonowanie na wyższym niż dotychczas poziomie. Ważniejsze stało się bezpieczne życie bez podejmowania działań ryzykownych, które to mogłyby sferę bezpieczeństwa w jakiś sposób zachwiać.

„Zamiast rozszerzyć możliwości działania, nauka pojawiła się, aby zmniejszyć zakres ludzkich aspiracji” [3: s. 143], miała pomóc w rozwiązywaniu ludzkich problemów, a sama stała się głównym rozwiązaniem wszystkich problemów ludzkiej egzystencji. Zmienia się jednocześnie świadomość społeczna, która uwalnia mężczyzn od pełnienia tradycyjnych ról społecznych, w związku z czym pojawiają się nowe możliwości rozwoju dla wielu kobiet. Proces industrializacji prowadzi do powstania kultury masowej, która nie uwzględnia odmienności, wręcz przeciwnie. Dzięki dyfuzji wzorów kulturowych społeczeństwo ma możliwość wyboru preferowanych przez siebie idei. Rozwój kultury masowej prowadzi do ujednociania zachowań społecznych i kulturowych.

Dzięki środkom masowego przekazu dostęp do tych samych treści mają szerokie rzesze odbiorców, a co za tym idzie kreuje się podobna wizja otaczającego nas świata. Zmienia się też wizerunek kobiety. Z jednej strony ujednocila się, nie powoduje już gwałtownych reakcji i wydaje się być neutralny. Z drugiej strony trudniejsze jest zadanie zmieniania go na lepszy, na taki, który świadczy o wartości kobiety jako istoty samej w sobie.

Rozwój technologii spowodował szereg zmian w życiu społecznym. Wiele osób próbuje odnaleźć swoje miejsce w zmieniającej się rzeczywistości biorąc pod uwagę wielość czynników, które te zmiany powodują. Do tej pory niewyobrażalne było powstanie takiego systemu komunikacji, jakim jest obecnie Internet. To nowe medium jest pewnego rodzaju katalizatorem zmian społecznych i jednocześnie ich przyczyną.

Wpływ tej nowej formy komunikacji zaczyna być coraz bardziej odczuwalny chociażby w świadomości jego użytkowników. Internet stał się dla wielu osób niezbędnym narzędziem pracy, formą rozrywki, a przede wszystkim skarbnicą wielu informacji. Informacje, a raczej ich zdobywanie, stało się podstawową potrzebą nowo tworzącego się typu społeczeństwa – społeczeństwa informacyjnego.

Do powstawania społeczeństwa informacyjnego przyczynia się zarówno towar jakim jest informacja jak również i sposób jej przekazywania. Przesyłanie danych na wielką skalę stało się podstawowym produktem, na którym zyskuje gospodarka narodowa wielu państw i dzięki któremu pomiędzy wieloma państwami możliwa jest nieustanna wymiana informacji.

W związku z coraz większym zainteresowaniem Internetem oraz usługami, jakie może to nowe medium może zapewnić, tworzy się wizja społeczności, które są bezpośrednio związane z cyberprzestrzenią na jakiej można się poruszać tylko i wyłącznie będąc użytkownikiem Internetu. Wraz „z pojawieniem się globalnej sieci informacyjnej nastął czas cyberprzestrzeni” [1: s. 24], czyli przestrzeni, na której rozgrywają się wszelkie interakcje sieciowe. Charakteryzuje się ona brakiem jakichkolwiek granic w rozumieniu odległości. Aby porozumiewać się ze sobą w tym samym czasie w cyberprzestrzeni nie trzeba znajdować się w tej samej przestrzeni terytorialnej.

Cyberprzestrzeń ma znaczenie ponadmaterialne. Podstawowym warunkiem bycia jej „współużytkownikiem” jest posiadanie do niej dostępu. Porozumiewanie się w cyberprzestrzeni jest uzależnione od umiejętności poruszania się po Sieci i znajomości odpowiedniego kodu komunikacji. Świat rzeczywisty zakłada komunikowanie się na poziomie werbalnym i niewerbalnym. Komunikowanie niewerbalne w rzeczywistości społecznej odgrywa szczególną rolę, ponieważ stanowi procentową większość przekazywanych komunikatów.

W społeczeństwie informacyjnym pojawią się nowe możliwości związane również ze zmianą podejścia do wykonywanej dotychczas pracy. Nowo tworzący się typ społeczeństwa umożliwi wielu wykwalifikowanym pracownikom pracę we własnym domu, co wiąże się z powrotem jednostki z oddalonego miejsca pracy do miejsca zamieszkania. Pociąga to za sobą odnawianie relacji nie tylko z najbliższym sąsiedztwem, ale przede wszystkim z własną rodziną.

Ma to istotne znaczenie dla kobiet, które pozostają w domu i nie są czynne zawodowo. Po pierwsze: kobieta korzystając z Internetu w domu może podejmować sama pracę, zatrudniając się w firmie, której działalność opiera się przede wszystkim na interakcjach sieciowych. Jest w ten sposób niezależna od pokonywania przestrze-

ni fizycznej i czasowej, co znacznie ułatwia jej organizację jej obowiązków domowych. Po drugie: mężczyzna, wykorzystując Internet część swojej pracy może wykonywać w domu, w związku z tym więcej czasu spędza w domu. Istnieje wtedy możliwość takiego organizowania obowiązków domowych aby były one równo podzielone pomiędzy kobietę i mężczyznę. Wówczas może zaistnieć sytuacja, w której tradycyjny podział ról utraci na swym dotychczasowym znaczeniu.

Cyberprzestrzeń stała się dla kobiet nowym polem dla rozszerzania swoich, nie tylko intelektualnych możliwości. Wpływ Internetu może okazać się zbawienny dla kobiet, ich funkcjonowania w rzeczywistości społecznej. Poznają dzięki nowemu medium nowe sposoby własnego rozwoju, a także poznają wiele innych opinii na tematy bezpośrednio dotyczące ich samych, ich wizerunku.

Internet jest medium niekontrolowanym i takim, gdzie każdy może wyrażać swoje opinie na interesujący go temat. Również feministki znalazły w nim źródło wielu informacji, a także przestrzeń, na której mogą rozwijać swoją działalność. W Internecie znajduje się obecnie wiele stron poświęconych kobietom, ich zainteresowaniom. Możemy również znaleźć tam mnóstwo informacji, porad będących kierunkowskazami dla kobiet, ułatwiającymi im załatwianie codziennych spraw.

Oprócz zwykłych porad Internet oferuje kobietom kontakt z wieloma organizacjami feministycznymi, gdzie odbywają się dyskusje na temat współczesnej roli kobiety w rodzinie i w społeczeństwie. Trzeba jednocześnie zwrócić uwagę na fakt, że coraz częściej można poprzez Internet kontaktować się z organizacjami, które nie mają dużej popularności w środkach masowego przekazu. Na tym polega między innymi funkcja Internetu; mają do niego dostęp wszyscy ci, którzy chcą wyrazić swoje opinie.

Kobiety coraz częściej korzystają z Internetu, walcząc z obiegową opinią na temat ich tradycyjnej roli w społeczeństwie. Do tej pory już nawet dziewczynki w szkole były dyskryminowane, co szczególnie można było również zauważyć na lekcjach informatyki [4: s. 133]. Komputer był zawsze domeną mężczyzn, to oni lepiej się znali na nowych technologiach, a takie odgórne podziały jeszcze bardziej utwierdziły kobiety w ich nieumiejętnym korzystaniu ze wszelkich cudów techniki. Obecnie mają one nieograniczone możliwości jeżeli chodzi o dostęp do Internetu, wystarczy chwila czasu na zdobycie nowych umiejętności aby na równi z mężczyznami korzystać z dobrodziejstw, jakie daje cyberprzestrzeń.

Czym właściwie może być wirtualny feminizm? Kolejnym etapem rozwoju feminizmu w ogóle, czy też po prostu jego odłamem? A może zupełnie nowym podejściem do próby zrozumienia kobiet i ich zmieniającej się roli we współczesnym społeczeństwie?

Internet jest medium łamiącym monopol mass mediów na informacje, na tworzenie wizerunku świata rzeczywistego. Sieć daje wszystkim nowe możliwości kreowania również własnej wizji świata i pozwala dzięki temu na łamanie wszelkich granic percepcji. Wyobraźmy sobie istnienie nowej przestrzeni, na której komunikacja jest podstawą dla jej funkcjonowania. Znika w tym wszystkim ludzkie ciało, emocje

są zastępowane słowami, uczestnicy interakcji czują się swobodnie, w związku z czym relacje i stosunki pomiędzy nimi nabierają nowego charakteru, świeżego podejścia do wielu problemów. Zanikają nie tylko bariery czasowe i przestrzenne, ale również bariery związane z podziałem na płeć.

Szczególnie dla kobiet jest to kuszące wyzwanie. Nowo tworzące się cyberspołeczeństwo może zaoferować im możliwości w tworzeniu ich tożsamości, własnego obrazu, które mogą kreować same. Również o wiele łatwiej jest im bronić swoich opinii i działalności w wirtualnej rzeczywistości niż w świecie rzeczywistym. Można tę dogodność potraktować w dwojaki sposób. Po pierwsze: kobiety mogą wyzwalać swoje umiejętności w interakcjach cyberprzestrzennych i w ten sposób realizować siebie tylko i wyłącznie w przestrzeni wirtualnej. Po drugie: kobiety mogą swobodnie zmieniać swój tradycyjny wizerunek poprzez działalność w Internecie i jednocześnie wychodzić z cyberprzestrzeni z nowymi pomysłami do świata rzeczywistego i wcielać je w życie społeczne, zmieniając tym samym swój wizerunek nie tylko w cyberprzestrzeni.

Do tej pory media wykorzystywały tradycyjne rozumienie podziału na płeć, poprzez co kreowały określone grupy odbiorców. Nie chciały łamać tego podziału, ze względu na możliwość utracenia konkretnych grup adresatów. Wraz z pojawieniem się Internetu zmienia się również podejście do otrzymywanych informacji, odbiorcy zaczynają selekcjonować i żywo reagować na otrzymywane komunikaty. Również feminizm zmienia swoje znaczenie. Nowocześnie rozumiany wykorzystuje kontakty, jakie umożliwia mu technologia najnowszej generacji, a konkretnie Internet. Współczesny feminizm dzięki Sieci nie potrzebuje już zcentralizowanych organizacji, które wymagają ciągłego kontrolowania i stałego zarządzania [5, s. 174].

Co przemawia za tym rozumieniem feminizmu w cyberprzestrzeni? Przede wszystkim Internet przełamał nie tylko ograniczenia związane z czasem i przestrzenią. Pozbył się kolejnego ograniczenia, jakim jest określona tożsamość jednostki poruszającej się po Internecie [2: s. 62]. Kobiety mogą porozumiewać się na każdej płaszczyźnie, mogą tworzyć nowe tożsamości i dzięki temu rozwijać się.

Świat rzeczywisty, w którym na co dzień funkcjonujemy, jest wyraźnie kierowany i zarządzany przez mężczyzn, i to w każdej dziedzinie życia. To oni właśnie kreują społeczną rzeczywistość; do czego przyzwyczaili już samych siebie, a także i kobiety, które jednak nabrały na tyle świadomości swojej egzystencji, że zaczęły z tym walczyć.

Kobiety zostały uwięzione w pułapkę biologiczną i związane z tym wszelkie procesy, w które uwikłano je na przełomie wieków. Cyberprzestrzeń dla niektórych staje się możliwością na odnalezienie nowego rozumienia człowieczeństwa, w którym nie będzie miejsca na podziały i nierówności [5: s. 182]. Tym samym i kobiety mają możliwość innego spojrzenia zarówno na siebie jak i na role mężczyzn w społeczeństwie. Może dzięki Internetowi, cyberprzestrzeni, feminizm stanie się wizytówką indywidualnego rozwoju każdej kobiety, a nie jak do tej pory, symbolem silnie ugruntowanych nierówności pomiędzy płciami.

Bibliografia

- [1] Bauman Z. 2000: *Globalizacja: i co z tego dla ludzi wynika*. PIW, Warszawa
- [2] Filiciak M. 1999: *Internet i rozrywka*. [w:] W. Godzic (red.), „Humanista w cyberprzestrzeni”, Rabid, Kraków
- [3] Lasch C. 1997: *Woman and the Common Life. Love, Marriage and Feminism*. Norton & Company, New York–London
- [4] Nowak P. 1999: *Czy Internet ma płęć? Kobieta to też internauta*. [w:] W. Godzic (red.), „Humanista w cyberprzestrzeni”, Rabid, Kraków
- [5] Plant S. 1996: *On The Matrix: Cyberfeminist Simulations*. [w:] „Cultures of Internet: virtual spaces, real histories, living bodies”. Rob Shields (red.), Sage publications, London–Thousand Oaks–New Delhi
- [6] Ślęczka K. 1999: *Feminizm. Ideologie i koncepcje społeczne współczesnego feminizmu*. Książnica, Katowice
- [7] Titkow A. 1998: *Feminizm*. [w:] „Encyklopedia socjologii”, t. I, Oficyna Naukowa, Warszawa
- [8] Titkow A. 2001: *Kobiety, Feminizm. Demokracja*. [w:] E. Hałas (red.), „Rozumienie zmian społecznych”, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin